Nikander Sami

5.11.2025

Eduskunta
Talousvaliokunta
Osoite

Viite

Kemianteollisuus ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi huoltovarmuuden turvaamisesta Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta HE 145/2025

Kemianteollisuus ry ja sen toimialayhdistykset ovat vuosikymmenien ajan olleet sitoutuneita suomalaisen huoltovarmuustyön kehittämiseen osana Suomen kokonaisturvallisuuteen perustuvaa toimintamallia. Kiitämme mahdollisuudesta antaa lausuntomme ja toteamme seuraavaa:

Yleistä
Suomen huoltovarmuuden turvaamisen malli, perustuu elinkeinoelämän toimijoiden vapaaehtoiseen halukkuuteen ja kykyyn olla rakentamassa ja turvaamassa Suomen huoltovarmuutta Huoltovarmuuden kannalta kriittiseksi määritellyt yritykset voivat toimialaliittojen kautta organisoidun poolitoiminnan kautta osallistua esimerkiksi huoltovarmuusorganisaation toimintaan tai yrityksellä voi olla sopimuksellista yhteistyötä Huoltovarmuuskeskuksen kanssa. Kukin toimija vastaa kuitenkin itse mahdollisten varautumistoimenpiteiden toteuttamisesta tai osallistumisestaan huoltovarmuusorganisaation toimintaan haluamallaan tavalla. Yhtenä keinona sitouttaa ja motivoida elinkeinoelämää huoltovarmuuden turvaamisessa voidaan pitää sitä, että yhteisesti tunnistetaan ja määritetään toimijoiden rooli ja merkitys häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Nykytilassa tätä tukee erityisesti pooleissa tehtävä toimiala- ja toimipaikkakohtaisen varautumisen edistäminen (1390/1992 8 d §, poistetaan HE:ssä) ja tiedonsaantioikeus (1390/1992 8 e §, poistetaan HE:ssä).

Kannatamme huoltovarmuuslain ajantasaistamista vastaamaan muuttunutta toimintaympäristöä ja kasvaneita odotuksia. Lainsäädännön on kuitenkin vahvistettava – ei heikennettävä – elinkeinoelämän roolia Nyt laadittu hallituksen esitys tarkastelee lähinnä Huoltovarmuuskeskuksen toiminnan organisoimista, eikä lainsäädäntöä toimivana työkaluna Suomen huoltovarmuusmallin vahvistamisessa. Tehtyjen kirjausten myötä elinkeinoelämän rooli käytännössä heikentyy. Elinkeinoelämän roolin ja sitä kautta motivaation heikkeneminen on omiaan vaikeuttamaan sopimuksellisen varautumisen toteuttamista ja kasvattaa sen kustannuksia. Onkin tärkeää edelleen tunnistaa tarpeelliseksi ja varmistaa elinkeinoelämän vapaaehtoinen sitouttaminen sekä motivoiminen huoltovarmuuden turvaamiseen. Tämän tulee näkyä huoltovarmuuslain sisällössä, nyt näin ei ole. Valtioneuvosto ja Huoltovarmuuskeskus voivat asettaa toiveita elinkeinoelämälle, mutta elinkeinoelämä vastaa kuitenkin markkinaehtoisesti välttämättömien tavaroiden ja palveluiden tuottamisesta haluamallaan tavalla.

Hallituksen esityksessä on useita perusteltuja, pieneltä vaikuttavia muutoksia, jotka voivat kuitenkin olla merkittäviä muutoksia suhteessa nykytilaan ja rapauttaa Suomen mallia. Näin ollen muutokset suhteessa nykytilaan tulee arvioida uudelleen. Alla on esitetty joitakin pykäläkohtaisia huomioitamme tähän huoleemme liittyen.

2 § Huoltovarmuusneuvosto
Pidämme tärkeänä ja kannatettavana, että pykälään lisätään kirjaus: “Puheenjohtaja ja vähintään puolet muista jäsenistä edustavat elinkeinoelämän yrityksiä.” Tämä vahvistaa yhteistyötä ja varmistaa, että elinkeinoelämän näkökulma on aidosti mukana päätöksenteossa.

3 § Sektorit, poolit ja toimikunnat
Huoltovarmuusneuvoston kokoonpanon määrittelyssä sovellettua linjaa olisi syytä noudattaa myös sektoreissa, pooleissa ja toimikunnissa. Tämä on omiaan lisäämään yksityisten yritysten kiinnostusta, osallistamista ja sitoutuneisuutta. Esityksessä Huoltovarmuuskeskus nimittää sektoreiden, poolien ja toimikuntien toimielinten jäseniksi viranomaisten, huoltovarmuuden kannalta kriittisten yritysten sekä järjestöjen edustajia. Pidämme tärkeänä, että tämä toteutuu kotiorganisaatioiden esitysten pohjalta. Näin säilytetään vapaaehtoisen varautumisen toimintamalli ja varmistetaan, että elinkeinoelämän asiantuntemus on mukana päätöksenteossa.

Esitämme, että sektoreiden ja poolien tehtävänjako pidettäisiin nykyisen huoltovarmuuslain 8 d §:n mukaisena, jolloin:
- sektoreiden tehtävänä on arvioida huoltovarmuuden tilaa ja edistää viranomaisten ja elinkeinoelämän välistä yhteistyötä huoltovarmuusasioissa, ja
- pooleja (ja toimikuntia) perustetaan keskuksen ja yksityisten toimijoiden välisillä sopimuksilla huolehtimaan toimiala- ja toimipaikkakohtaisesta varautumisesta.

Lisäksi esitämme, että lakiin kirjattaisiin, että poolin puheenjohtaja edustaa aina elinkeinoelämää, ellei yksittäisessä tapauksessa toisenlaista ratkaisua katsota tarpeelliseksi esim. toimialan rakenteen vuoksi. Samoin myös vähintään puolet muista jäsenistä tulee edustaa elinkeinoelämän yrityksiä.

Hallituksen esityksessä todetaan, että “Poolit ja toimikunnat tukevat Huoltovarmuuskeskusta huoltovarmuuden tilannekuvan tuottamisessa.” Muotoilussa jää puuttumaan poolien ja toimikuntien aktiivinen rooli tilannekuvan tuottamisessa.

5 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät
Hallituksen esityksessä todetaan, että Huoltovarmuuskeskuksen on huolehdittava huoltovarmuuden ennakointi- ja analyysityöstä sekä ylläpidettävä säännöllistä tilannekuvaa huoltovarmuuden kannalta kriittisten toimialojen tilanteesta ja jakaa tilannekuvaa valtioneuvostolle, muille viranomaisille, Huoltovarmuusneuvostolle ja sektoreille, pooleille ja toimikunnille.

Haluamme korostaa tiedonjaon merkitystä laajemmin elinkeinoelämälle. Esitetty, hyvin rajattu tiedonjakomalli ei palvele kokonaisturvallisuuteen tähtävää resilienttiä yhteiskuntaa. On hyvä huomata, että kaikki huoltovarmuuskriittiset suomalaiset yritykset eivät kuulu huoltovarmuusorganisaation sektoreihin, toimikuntiin tai pooleihin. Osa yrityksistä saattaa kuulua johonkin yllä mainituista.

Kohdassa 4 korostettu materiaalien ja palveluiden saatavuuden turvaaminen on kokonaisvaltainen hyvä muotoilu.

7 § Työjärjestys

Esityksessä todetaan “Pääjohtaja vahvistaa viraston työjärjestyksen. Siinä annetaan tarkemmat määräykset viraston organisaatiosta, asioiden valmistelusta ja ratkaisemisesta sekä hallinnon, toimintojen ja työskentelyn järjestämisestä.”

Työjärjestyksen muotoilu on tärkeä koko huoltovarmuusorganisaation (ei pelkästään Huoltovarmuuskeskuksen) joustavan ja toimivan rakenteen ylläpitämisen kannalta.

9 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus ja ohjausryhmä

Esityksen kirjaus “Ohjausryhmässä elinkeinoelämää edustavasta asiantuntijajäsenestä” kirjauksista on mielestämme tärkeä avaus liittyen elinkeinoelämän rooliin huoltovarmuuskeskuksen ohjauksessa. Asiantuntijajäsenen kausi kuitenkin poikkeaa viranomaistahojen jäsenten kausista ja lisäksi yksittäisen edustajan mahdollisuus tuoda kattavasti elinkeinoelämän näkemykset huoltovarmuuden ohjaukseen on väistämättä rajallinen. Tällä voi olla negatiivinen vaikutus huoltovarmuuden edistämiseen, sillä elinkeinoelämä turvaa huoltovarmuuden toteutumisen. Julkinen-yksityinen-kumppanuus on moderni ja kustannustehokas tapa hallita yhteiskunnan läpäiseviä huoltovarmuusuhkia ja -häiriöitä. Tämä edellyttää sitä, että toiminnassa mukana oleva yksityinen sektori voi osallistua toiminnan ohjaukseen riittävän laaja-alaisesti.

13 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

Yritysten kannalta on oleellista, että tuotantovaraussopimukset ovat yhdenmukaisia ja ajantasaisia, olivatpa kyseessä Huoltovarmuuskeskuksen tai puolustusvoimien hankinnat. Tuotanto- ja suorituskykyvarausten arviointi ja päivittäminen on tärkeää.

Yksityinen yritys on aina perustettu johonkin tarkoitukseen, jonka toteutumisesta sen jatkuvuus riippuu. Yksityisen yrityksen jatkuvuus ei ole itseisarvo, joten jatkuvuudenhallinta sisältää myös hallitun luopumisen toiminnan jatkamisesta joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Tämä on normaalia elinkeinoelämän rakennemuutosta, jossa tyypillisesti lopetetaan tuotantoyksiköitä tai yrityksiä, jotka eivät muuttuneissa markkinaolosuhteissa ole enää elinkelpoisia.

Kun yrityksillä on vastuu varautumisestaan ja jatkuvuudenhallinnastaan, niillä on myös valta päättää oman toimintansa keskeyttämisestä ja lopettamisesta. Jos yksityisten yritysten halutaan joissakin olosuhteissa luopuvan tästä vallasta eli jatkavan toimintaansa olosuhteissa, joissa se ei ole liiketaloudellisesti perusteltua, ministeriöiden on toimialojensa varautumisen johtajina tehtävä niiden kanssa sopimuksia tuotanto- ja suorituskykyvarauksista sekä päivitettävä sopimuskantaa tilanteiden muuttuessa.

Itsestään selvä asia eli ”tuotantovarauksia ja suorituskykyvarauksia koskevat järjestelyt on tarkoitettu otettavaksi käyttöön normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa” kannattaa poistaa, kun kyseessä on Huoltovarmuuskeskus. Ehdotamme, että pykälän teksti muutetaan muotoon:

”Huoltovarmuuskeskus voi tehdä tuotantovaraussopimuksia tai suorituskykyvarausten hankintaa koskevia sopimuksia väestön toimeentulon ja suojaamisen, elinkeinoelämän toiminnan sekä maanpuolustusta ja turvallisuutta tukevan tuotannon turvaamiseksi. Tuotanto- ja suorituskykyvarauksiakoskevat järjestelyt olisi tarkoitettu otettavaksi käyttöön normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. *Sopimuksissa tulee turvata toimittajan pitkäjänteinen intressi ja taloudellinen mahdollisuus ylläpitää ja kehittää varattua kapasiteettiaan myös normaaliolojen vallitessa tai sellaisiin palattaessa esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen vähimmäistilaussitoumuksin, ylläpitomaksuin tai muutoin*.”

14 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Haluamme korostaa sitä, että hallitusohjelman mukaisesti tässä esityksessä oli määrä esittää uusia tulonlähteitä rahaston kantokyvyn turvaamiseksi. Tätä ei ole toteutettu. Kantokyky ei pysy taattuna pelkästään nykyisiä maksuja korottamalla. Ehdotamme, että vallitsevassa geopoliittisessa tilanteessa toimenpiteet huoltovarmuusmaksun kertymän lisäämiseksi tehdään laajentamalla veropohjaa, joskin ensin on uudelleenarvioitava huoltovarmuusmaksun korotuksen tarpeellisuus

Sen sijaan pidämme erittäin kannatettavana kirjausta: “Rahastosta voidaan lisäksi korvata Huoltovarmuuskeskuksen ohjelmatoimintaan liittyviä huoltovarmuustoimenpiteitä sekä muita kuin materiaaliseen varautumiseen liittyviä huoltovarmuuden kannalta välttämättömiä investointeja sekä kriisitoimenpiteisiin liittyviä kustannuksia.”

15 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

Pidämme säännöstä tärkeänä, mutta päätöksentekoprosessi jää epäselväksi elinkeinoelämän osallistumisen näkökulmasta. Päätöksentekomenettelyyn tulee lisätä elinkeinoelämän edustus.

22 § Tietojenantovelvollisuus

Esityksessä oikeus saada tietoja on muutettu velvollisuudeksi toimittaa tietoja Huoltovarmuuskeskukselle. Samalla ollaan poistamalla pooleilta oikeutta saada tietoja. Nykytilanteessa toimialajärjestöihin sijoitetut poolisihteerit kokoavat tilannekuvatiedon pooliyrityksiltä. Poolisihteerit vastaavat rajapinnasta pooliyrityksiin. Jos pooleilla ei olisi tiedonsaantioikeutta, muuttaa ehdotus merkittävästi nykyisiä menettelyjä. Tämän muutoksen vaikutukset tulee arvioida tarkoin ja nykymuodossaan ehdotettu malli ei ole hyväksyttävä. Sektoreilla ja pooleilla tulee olla jatkossakin oikeus saada tietoja samaan aikaan, kun niitä toimitetaan Huoltovarmuuskeskukselle. Lisäksi luottamuksellisia ja salassa pidettäviä tietoja luovuttavien yritysten ja toimialajärjestöjen tulee voida luottaa siihen, että niitä käsitellään asian- ja lainmukaisella tavalla koko käsittelyn ajan, riippumatta siitä mikä viranomainen tai taho niitä käsittelee. Tämä tulee selkeästi todeta säädöstekstissä linkitettynä viittauksiin tiedonhallintalakiin (906/2019) ja turvallisuusluokitteluasetukseen (1101/2019). Lisäksi se, mikä tieto on salassapidettävää, tulisi olla tietoja luovuttavan yrityksen ratkaisevissa, eikä niin että viranomainen arvioi, että esimerkiksi toimialan toimintakykyyn, toimintaedellytyksiin tai turvallisuuteen liittyvät tiedot eivät ole salassapidettäviä. Lisäksi esityksessä todetaan, että mahdolliset liikesalaisuudet eivät paljastu huoltovarmuuskeskuksen tilannekuva-analyysistä, mutta ei ole kerrottu, että jos yrityksen käsityksen mukaan liikesalaisuuksia on jouduttu luovuttamaan, mihin nämä tiedot sitten uudessa virastossa päätyvät.

Pykälä liittyy siis läheisesti poolien ja sektorien tiedonsaantioikeuteen. On huolehdittava, että tiedonkulku elinkeinoelämän ja Huoltovarmuuskeskuksen välillä toimii kaksisuuntaisesti. Tietojenantovelvollisuuden laajentaminen vain viranomaisille saattaa heikentää vapaaehtoista yhteistyötä.

Huoltovarmuuskeskuksen tulee voida saada tiedot muilta viranomaisilta. Pidämme hyvänä sitä, että esityksessä todetaan selvästi, että huoltovarmuuskeskus ei saisi luovuttaa tietoja edelleen vastoin tietoja luovuttaneen elinkeinonharjoittajan tai elinkeinoelämän järjestön asettamia ehtoja. Epäselväksi tosin jää, mitä nämä ehdot voivat olla.

23 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

Se, että sektorit ja poolit eivät voisi jatkossa itsenäisesti kerätä ja vaihtaa uhkatietoa toimialan sisällä ei ole hyväksyttävää. Tietojenantovelvollisuuden vastapainona tietoja luovuttavien yritysten ja elinkeinoelämän järjestöjen on voitava luottaa siihen, että niiden luovuttamia salassa pidettäviä tai luottamuksellisia tietoja käsitellään asian- ja lainmukaisella tavalla koko käsittelyn elinkaaren ajan siitä riippumatta, mikä viranomainen tai taho käsittelystä vastaa. Pelkkä toteamus siitä, että tietojen käsittely tapahtuu viranomaistoiminnan yhteydessä tai virkavastuulla ei tähän riitä, vaan tietoja luovuttavalla taholla tulee olla oikeus edellyttää tietojen turvallisuusluokittelua ja asianomaisen turvallisuusluokan mukaista käsittelyä tiedonhallintalain (906/2019) ja turvallisuusluokitteluasetuksen (1101/2019) mukaisesti. Tämä on syytä todeta säännöstekstissä nimenomaisesti ja yrityskohtaisten tietojen osalta tulee lakiin kirjata nimenomainen salassapitovelvoite. Tällä hetkellä ei ole varmuutta siitä, miten yrityskohtaisia tietoja on aiemmin käsitelty esim. lakkotilanteissa ja tämä on noussut esille niin poliittisten lakkojen kuin työehtosopimusneuvottelukierrostenkin aikana. Myöskin tilanteet, joissa yrityksen kilpailija voisi päästä käsiksi sellaiseen tietoon, jota sen ei haluta saavan, tulee estää.

Lisäksi. Säännösehdotuksen 2 momentin nojalla Huoltovarmuuskeskus ei saisi luovuttaa toiselta viranomaiselta saatuja tietoja edelleen vastoin tietoja luovutettaessa asetettuja ehtoja. tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa säännös periaatteessa estäisi julkistenkin tietojen luovuttamisen, mikäli luovuttava viranomainen haluaisi sen kieltää. Pidämme rajoitusta tarpeettoman laveana ja esitämme, että jatkovalmistelussa haetaan ratkaisua, jossa päätöksen tiedon luovuttamisesta kaikissa tilanteissa tekisi Huoltovarmuuskeskus, jolla myös olisi tällöin mahdollisuus ja velvollisuus perustella päätöksensä asianomaisille huoltovarmuusorganisaation jäsenille.

Ystävällisin terveisin

Nikander Sami
Johtaja
Kemianteollisuus ry

Nikander Sami 5.11.2025